

ПОНЯТТЯ І СИСТЕМА МЕДИЧНОГО ПРАВА

Пріоритети особи згідно Конституції України (ст. 3): «Людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю», що є передумовою державного регулювання охорони здоров'я та медичної діяльності.

ст. 27 КУ: Кожна людина має невід'ємне право на життя.

ст. 28 КУ: Кожен має право на повагу до його гідності.

ст. 29 КУ: Кожна людина має право на свободу вибору та особисту недоторканність.

ст. 32 КУ: Ніхто не може зазнати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України.

ст. 49 КУ: Кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування.

Медичне право — це комплексна галузь права, що включає сукупність правових норм, регулюючих суспільні відносини у сфері медичної діяльності.

Предмет медичного права — це суспільні відносини, що виникають у процесі здійснення медичної діяльності.

Медична діяльність — це комплексна система, що включає організацію надання громадянам медичної допомоги, її безпосереднє надання в рамках діагностичних, лікувальних і профілактичних заходів, а також контроль якості медичних послуг, що надаються.

Основні причини комплексної природи медичного права:

- 1) конституційно закріплене право на охорону здоров'я і медичну допомогу;
- 2) наявність окремих нормативно-правових актів, котрі присвячені регулюванню виключно суспільних відносин у сфері охорони здоров'я громадян;
- 3) суспільні відносини, що виникають у сфері медичної діяльності, регулюються як власними нормами, так і нормами, що містяться в інших галузях права (кримінальне, цивільне, адміністративне й ін.);
- 4) наявність загальних принципів, які властиві медичному праву і характеризують його зміст;
- 5) струнка система і структура медичного права, що містить правові підгалузі, інститути і норми;
- 6) неможливість у рамках існуючих галузей права забезпечити якісне правове регулювання численних відносин у галузі медицини.

Медичні правовідносини — це результат впливу норм медичного права на поведінку суб'єктів медичного права, внаслідок якого між ними виникають правові зв'язки.

Передумови виникнення медичних правовідносин:

- норми права, в яких закріплюється теоретична модель можливих правовідносин;
- суб'єкти права з їх правосуб'єктністю;
- юридичні факти.

Класифікація медичних правовідносин.

I Залежно від співвідношення взаємних прав і обов'язків суб'єктів:

- *вертикальні*, що характеризуються наявністю в однієї сторони державно-владних повноважень щодо другої сторони відносин;
- *горизонтальні*, що характеризуються рівністю сторін.

II За напрямками діяльності поділяються на правовідносини у сфері:

- проведення санітарно-гігієнічних і протиепідемічних заходів;
- проведення заходів щодо профілактики виникнення особливо небезпечних інфекцій, проведення карантинних заходів тощо;
- надання безоплатної медичної допомоги;
- надання платних медичних послуг;
- здійснення заходів щодо програми добровільного медичного страхування;
- проведення медичних експертиз;
- здійсненні примусових заходів медичного характеру тощо.

III За ступенем визначеності суб'єктного складу:

1. *Абсолютно визначені* — варіант правових відносин, коли носієві права кореспондує невизначена кількість пасивно зобов'язаних суб'єктів права.

2. *Відносно визначені* — варіант правових відносин, коли носієві права кореспондують певні суб'єкти права.

IV За характером дій зобов'язаного суб'єкта:

- *активні*, де змістом обов'язків є здійснення певних позитивних активних дій;
- *пасивні*, що передбачають утримання від вчинення певних дій.

Склад медичних правовідносин — це характеристика правовідносин з точки зору їх внутрішнього устрою і взаємозв'язку складових елементів: суб'єкти, об'єкт і зміст.

1. **Суб'єктами права** в теоретико-правовому викладі є учасники правовідносин, тобто носії суб'єктивних прав і обов'язків.

Групи суб'єктів медичних правовідносин:

1. Суб'єкти, що отримують медичну допомогу.

2. Суб'єкти, що надають медичну допомогу.

3. Суб'єкти, що сприяють наданню медичної допомоги (підрозділи забезпечення).

Суб'єкти, що надають медичну допомогу (державні, комунальні та приватні).

Суб'єкти, що отримують медичну допомогу (громадяни України, іноземні громадяни і особи без громадянства).

Суб'єкти, що сприяють наданню медичної допомоги (підрозділи забезпечення - фінансово-економічні, кадрові, соціальні, юридичні служби установ охорони здоров'я).

Для того щоб бути суб'єктами медичних правових відносин, необхідно мати правоздатність і дієздатність, котрі об'єднуються поняттям правосуб'єктності.

Суб'єктом медичних правовідносин - пацієнтом - може вважатися особа за умови, що вона:

а) виявила бажання або дала згоду на надання їй медичних послуг лікувальною установою, що здійснює необхідні медичні послуги (за винятком деяких випадків);

- щодо особи, яка не досягла віку 14 років, а також особи, визнаної в установленому законом порядку недієздатною, медичне втручання здійснюється за згодою їх законних представників;

б) за медичними показаннями потребує отримання медичної допомоги (за винятком деяких випадків).

Суб'єктом медичних правовідносин заклади охорони здоров'я стають за наявності:

а) укладеного з пацієнтом договору на надання медичних послуг (незалежно від способу укладення договору);

б) організаційної єдності і відособленого майна, прямо або опосередковано призначеного для надання медичної допомоги;

в) державній реєстрації у встановленому законом порядку;

г) ліцензії на обраний вид діяльності;

д) положення в статутних документах і дозволу органу управління охорони здоров'я на здійснення цього виду лікування;

е) належної, підтвердженої документально кваліфікації медичного персоналу, що здійснює конкретні медичні втручання.

Об'єкт медичних правовідносин — це ті реальні матеріальні і духовні блага, на досягнення яких спрямована реалізація прав і обов'язків суб'єктів медичних правовідносин.

Об'єктами медичних правовідносин є особисті немайнові блага людини (життя і здоров'я), процес надання і результат медичної допомоги.

ст. 3. Основ законодавства України про охорону здоров'я.

Поняття і терміни, що вживаються в законодавстві про охорону здоров'я:

Здоров'я — це стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів.

Охорона здоров'я — це система заходів, спрямованих на забезпечення збереження і розвитку фізіологічних і психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини при максимальній біологічно можливій індивідуальній тривалості життя.

Заклади охорони здоров'я — це підприємства, установи та організації, завданням яких є забезпечення різноманітних потреб населення в галузі охорони здоров'я шляхом подання медико-санітарної допомоги, включаючи широкий спектр профілактичних і лікувальних заходів або послуг медичного характеру, а також виконання інших функцій на основі професійної діяльності медичних працівників.

Медико-санітарна допомога — це комплекс спеціальних заходів, спрямованих на сприяння поліпшенню здоров'я, підвищенню санітарної культури, запобігання захворюванням та інвалідності, на ранню діагностику, допомогу особам з гострими і хронічними захворюваннями та реабілітацію хворих та інвалідів.

Історично медичні правовідносини базувалися на нормах моралі та етики.

Етика — це наука про суть, закони виникнення, розвиток і функції моралі, про відносини між людьми і обов'язки, які впливають з цих відносин.

Медицина етика (специфічний прояв загальної етики, більш ширше ніж лікарська етика) – це вчення про роль моральних засад у діяльності медичних працівників, про їх високогуманне ставлення до людини як необхідну умову успішного лікування хворого.

Лікарська етика – це сукупність принципів і норм поведінки лікаря, що обумовлені його діяльністю та становищем у суспільстві.

Медицина деонтологія (розділ загальної етики) – це наука про належне виконання професійних обов'язків медичними працівниками.

Етичний кодекс лікаря України від 27 вересня 2009 року передбачає роботу комісії з питань біоетики при МОЗ України, до компетенції якої входить врегулювання та узагальнення принципів дотримання положень кодексу.

В даному документі передбачено право лікаря вимагати законного захисту власних морально-етичних позицій і принципів, особистої гідності, матеріального забезпечення, створення належних умов для здійснення фахової діяльності. У державних та комунальних лікувально-профілактичних закладах лікар надає медичну допомогу безкоштовно в межах фінансування, виділеного цій установі. Вимагання лікарем від пацієнта або його родичів будь-якої винагороди, не передбаченої законодавчими і нормативними актами, є злочинним та аморальним. Лікар не повинен займатися недобросовісною рекламою, розповсюджувати з метою прибутку лікарські засоби та вироби медичного призначення, за винятком окремих визначених законодавством обставин; брати участь у змові з лікарями, фармацевтами, представниками медичної та фармацевтичної промисловості.

Морально-етичні якості лікаря:

- постійне вдосконалення професійних знань, мислення, пам'яті, спостережливості;
- професійне честолобство;
- милосердя;
- володіння психологічною та психотерапевтичною культурою;
- оптимізм;
- самовиховання терпимості, стійкості та витривалості;
- володіння мистецтвом слова;
- рішучість у прийнятті рішень, від яких залежать життя і здоров'я хворих;
- любов до людей і самовідданість;
- прагнення бути науковим співробітником;
- зовнішній вигляд, манери, поведінка.

Принципи моралі медичних працівників:

- принцип гуманізму;
- не нашкодь;
- роби благо (благодіяння, добродійність, філантропія, милосердя);
- патерналізму (покладатися на власне розуміння потреб пацієнта, що в сучасному суспільстві призводить до виникнення конфліктів між лікарем і пацієнтом зумовлені підвищенням грамотності населення, плюралізмом суспільства в різниці поглядів на цінність блага пацієнта);
- справедливості (зрівняльна або розподільча);
- автономії або самовизначення пацієнта (хворий приймає остаточне рішення, які стосуються них самих).

Правила моралі медичних працівників:

- правило правдивості;
- правило конфіденційності;
- правило інформованої згоди.

Біоетика – це міждисциплінарна галузь знання і практичної діяльності, що має своїм предметом етичні проблеми, пов'язані з медициною, експериментами на людині, відношенням до живого загалом.